

SINIF ÖĞRETMENİ ADAYLARININ METİN TÜRLERİNE VE METİNLERİN TÜRKÇE DERSLERİNDE KULLANIMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ*

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Abdullah KALDIRIM¹, Ömer Faruk TAVŞANLI²

* Bu makale I. Uluslararası Temel Eğitim Kongresinde sunulan “Sınıf Öğretmeni Adaylarının Türkçe Derslerinde Kullanılan Metin Türleri ve Bunların Kullanımına İlişkin Görüşleri” başlıklı sözlü bildirisinin genişletilmiş halidir.

1 Araştırma Görevlisi, Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi ABD, abduallahkaldirim@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-0582-4159.

2 Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sınıf Eğitimi ABD, omerfaruktavsanli@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1366-1679.

Geliş Tarihi: 27.07.2018 Kabul Tarihi: 25.12.2018

Öz: Dil öğretim sürecinde, uygulanan yaklaşım ve yöntemler kadar metinlerin kullanımı da öğrencilerin dil becerilerinin gelişimi adına büyük önem taşımaktadır. Metinlerin öğrencilere doğru bir şekilde aktarılması ve dersin amacına uygun olarak kullanılması, öğretmenlerin sorumluluğundadır. Bu çerçevede geleceğin öğretmenleri olarak öğretmen adaylarının metin türleri hakkında sahip oldukları bilgilerin ve bunların kullanımına ilişkin görüşlerinin titizlikle incelenmesi ve bu süreçte karşılaşılabilecekleri sorunların tespit edilmesi gerekmektedir. Sınıf öğretmeni adaylarının Türkçe derslerinde kullanılan metin türlerini ve bunların kullanımına ilişkin görüşlerini tespit etmeyi amaçlayan bu çalışmada temel nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Bu kapsamda sınıf öğretmenliği dördüncü sınıfta öğrenim görmekte olan 10 sınıf öğretmeni adayı ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler ile elde edilen verilerin transkriptleri çıkarılarak yazılı doküman hâline getirilmiş ve verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre sınıf öğretmeni adaylarının ders kitaplarında yer alan metinleri nitelik ve içerik bakımından yetersiz olarak gördükleri tespit edilmiştir. Ayrıca adayların, metinlerin işlenmesi sürecinde öğretmenin rehber rolünde olması gerektiğini ifade ettikleri ve hikâye edici metinleri anlaşılması daha kolay metinler olarak gördükleri belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Metin, metin işleme süreci, metin türleri, sınıf öğretmeni adayları

ELEMENTARY EDUCATION TEACHERS' VIEWS REGARDING TO TEXT TYPES AND USAGE OF THE TEXTS IN THE TURKISH LANGUAGE COURSE

Abstract:

The use of texts is of great importance for the literacy development of students as well as the approaches and methods applied in the language teaching process. It is the responsibility of the teachers to transfer the texts correctly to the students and use them appropriately for the purpose of the course. In this context, it is necessary to carefully examine the preservice teachers' knowledge about text types and usage of the texts and identify the problems they may face in this process. A basic qualitative research design was used in this research which aims to find out views of preservice elementary education teachers' regarding the types of texts used in Turkish lessons and texts usage. In this context, semi-structured interviews were conducted with 10 preservice elementary education teachers who are studying in the fourth grade of elementary teacher programme. The transcripts of the data obtained with the semi-structured interviews were taken out into a written document and the content analysis method was used in the analysis of the data. According to the results of the research, it has been determined that preservice elementary education teachers see texts in textbooks as inadequate in terms of quality and content. It was also determined that the preservice teacher expressed that the teacher should be in the guiding role during the processing of the texts and they saw the narrative texts as easier to understand.

Keywords: Text, text processing, text types, preservice elementary education teachers

GİRİŞ

Dil eğitiminin temel hedefi öğrencilerin dilin farklı bağlamlarda aldığı görünümleri kavramaları, dil aracılığıyla kendilerini ifade edebilmeleri, değişik bilgi kaynaklarına ulaşarak duyu, düşünce ve hayal dünyalarını zenginleştirmeleridir (MEB, 2006, s. 2). Bu hedef doğrultusunda öğrencilerin okuma, yazma, anlama, düşünme, sorgulama, araştırma, değerlendirme, yorumlama gibi becerilerinin geliştirilmesi de amaçlanmıştır. Bu durum dil öğretim sürecinde uygulanan yaklaşım ve yöntemler kadar seçilen metinlere de önem vermeyi gerektirmektedir (Güneş, 2013).

Metinler öğrenim süreçlerinin temelini oluşturan en önemli unsurların başında gelmektedir. Özdemir (1983) metni “okumaya konu olan, anlatımsal bir bütünlüğü olan, sözcelerin oluşturduğu somut bir varlık, dilsel bir ürün” olarak tanımlarken Günay ise (2013) “başı ve sonu ile kapalı bir yapı oluşturan dilsel göstergelerin artarda geldiği anlamlı bir yapı” olarak tanımlamıştır. Metinler, dili farklı bağlamlarda ele alarak somutlaştırmaktadır. Dil seslerden, metin ise harf, hece, kelime, cümle ve paragraflardan oluşmaktadır. Adı geçen dil öğelerinin her biri metnin anlam bütünlüğüne hizmet etmekte ve metinde anlamsal nitelik ön plana çıkmaz. Bu yönüyle her metin ayrı bir yapı olmakta bu yapı yazarın dil aracılığıyla vermek istediği mesaja göre şekillenmekte ve böylece metnin türü, boyutu, anlatım biçimi ve dil özellikleri belirlenmektedir (Güneş, 2013).

Dil becerilerinin kazanım süreci incelendiğinde, bireyin çevresinde olup biteni dinleme becerisi yoluyla anlamlandırmaya çalıştığı görülecektir. Konuşma becerisi de bireyin yaşamının ilk yıllarından itibaren kazanılmaya başlanan bir beceri olarak ortaya çıkmaktadır. Dinleme ve konuşma becerileri, akademik hayatın başlamasıyla birlikte ana dili eğitimi çerçevesinde okuma ve yazma becerileri ile birlikte geliştirilmeye çalışılmaktadır. Bu becerilerin geliştirilmesi için kullanılan temel materyaller ise metinlerdir. Öğrenciler metinler aracılığıyla bireyin zihninde var olan duygu ve düşüncelerin düzenli bir hâlde ifade edilmiş şekliyle etkileşime geçme imkânı bulurlar. Öğrenciler metinlerle etkileşime geçtiklerinde ön bilgilerini de harekete geçirmekte, yeni bilgilerle ön bilgilerini karşılaştırmakta, ortaya çıkan yeni durumu değerlendirmekte ve karşılıklarına çıkan problemleri çözmektedirler. Bu çerçevede zihninde farklı bilgilere diğer bir deyişle farklı metinlere yer açan öğrencilerin olaylara farklı bakabileceği, problemleri çözme biçimlerinin farklılık arz edebileceği ve zihnindeki metin genişliği arttıkça değerlendirme ve sentez gibi bilişsel süreçlerinin gelişeceği söylenebilir (Tok ve Tüzel, 2013).

Metin türleri metinlerin konularına, biçimsel ve teknik özelliklerine göre birbirinden ayrılmış şekilleridir. Bu türler, bilgilendirici metin türleri ve yazınsal metin türleri başlıkları altında incelenir. Bilgilendirici metin türleri içinde bilimsel yazılar, makaleler, tarihi yazılar, denemeler, eleştiriler, haber metinleri, günlükler ve gezi yazıları bulunur. Yazınsal türler içinde ise masal, öykü, roman, fıkra, fabl, tiyatro, destan ve şiir gibi metin türleri vardır. Bilgilendirici metinlerde amaç bilgi vermektir. Bu bilgiler günlük hayatta karşımıza çıkabilir. Yani gerçeklik olgusu vardır. Yazınsal türlerde ise iletinin karşılığı gerçek hayatta bulunamayabilir. Bu metinler kurgu, düş veya yazarın hayal dünyasına ait olabilir.

Bilgilendirici metinler okuyucunun bildiği ya da hiç bilmediği bir konuda yeni bilgi sağlamayı, yani onu bilgilendirmenin amaçlandığı metin türüdür (Günay, 2013). Bilgilendirici metinlerde gerçeğe dayalı somut bilgiler daha teknik kelimeler, daha terimsel başlıklar ve farklı metin yapıları ile tasarlanır (Hall, Sabey ve McClellan, 2005). Bilgilendirici metinlerde yazarın vermek istediği mesaj taktır. Yani okurun bilgilendi-

rici metinleri okuma esnasındaki amacı bilgi edinme ve öğrenmedir (Tompkins, 2008). Bilgilendirici metin türlerinin diğer metin türlerine göre anlamlandırılması daha zordur. Bunun en önemli sebeplerinden birisi öğrencilerin ilkokulun ilk yıllarından itibaren belirli bir döneme kadar ağırlıklı olarak hikâye edici metinlere yönlendirilmesidir. Yapı olarak bilgilendirici metin türleri, öykü temeline dayalı hikâye edici metinlerden farklıdır (Cain, Oakhill ve Bryant, 2004). Anlaşılması daha kolay olması nedeniyle ilkokul düzeyinde genellikle hikâye edici metinler tercih edilir. Bu metinlerin dilleri daha sadedir. Metinlerde geçen olaylar da zihnimizde daha kolay canlanır (Simmons ve Kameenui, 1998). Ayrıca bu metin türlerine ve içinde geçen kelimelere karşı bir tanınırlılık vardır. Ancak bilgilendirici metin türleri için aynı şeyi söylemek pek mümkün değildir. Bilgilendirici metinlerin içeriğinde hikâye edici metinlere göre anlamı bilinen kelime sayı daha azdır ve anlaşılması zor kavramlar bulunmaktadır. Ayrıca akılda kalmayı sağlama kaygısı güdülmeden yazıldığından ve içeriğinde pek çok bilgi barındırdığından öğrenciler için anlaşılması daha zor bir hal almaktadır. Bunlara ek olarak bilgilendirici metinler yalnızca bilgi vermeyi amaçladığı için estetik duygular da ön planda değildir (Snyder, 2012). Bu sebeplerden dolayı öğrenciler bilgilendirici metinler ile karşılaştıklarında bu metinleri anlamada zorluklar yaşayabilirler (Dymock ve Nicholson, 2010; Robinson ve Kiewra, 1995).

Türkçe öğretimi sürecinde öğretmenlerin dikkat etmesi gereken konulardan birisi de öğrencilerin etkileşime geçecekleri metin türüne göre eğitim öğretim sürecinin planlanmasıdır. Çünkü şiir ile anlatılmak istenenler, yazın şekilleri, iletişim biçimi ve amacı, öykü ile verilmek istenenlerden çok farklıdır. Aynı şekilde öykü ile verilmek istenenler ile deneme ve makale türü yazılarda verilmek istenenler de tamamen farklıdır. Bu nedenle farklı türdeki metinlerin yapısal ve içeriksel özelliklerinin öğrencilere tanıtılması ve kavratılması gerekmektedir. Yapılan pek çok çalışmada metnin yapısal farkındalığına sahip olmanın, metni anlama noktasında olumlu etkileri olduğu tespit edilmiştir (Jiang ve Grabe, 2007; Güneşli, 2003). İlköğretimden itibaren öğrencilerin farklı yazın türleri ile karşılaştırılması ve her yazın türü için bir strateji öğretilmesi gerekmektedir (Güneşli, 2003).

Türkçe dersleri kapsamında öğrenciler için seçilecek metinlerin bazı ölçütleri sağlanması oldukça önemlidir. Özellikle ders kitaplarında yer alan metinlerin, gereğinden fazla uzun olmaması, yaş düzeyine uygun olması, ahlaki değerlere ve insan haklarına aykırı içeriğe sahip olmaması, bireyin üst düzey düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik olması gerekmektedir (Göçer, 2014). Yapılan araştırmalar (Diker Coşkun, 2013; Epçaçan ve Okçu, 2010; Karakuş, 2014; Kolaç, 2003; Solak ve Yaylı, 2009) öğretmenlerin Türkçe ders kitaplarının yeterliliği konusunda kararsız kaldığını, ders kitaplarının programın gerektirdiği ölçütlerde hazırlanmadığını, metin türlerinin dağılımında bir dengesizlik olduğunu, metinlerin gereğinden fazla uzun tutulduğunu ve dil-anlatım yönünden zayıf olduğunu göstermektedir. Türkçe dersleri kapsamında kullanılan metinlere yönelik burada ifade edilen sorunların giderilmesi adına yalnızca ders ki-

taplarında yer alan metinlerin değil aynı zamanda ders kapsamında kullanılabilir diğer metinlerin de ele alınması gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca metin türlerine göre ne tür etkinliklerin gerçekleştirileceğine, metinlerin kullanımına yönelik hangi uygulamaların yapılacağına ve metin türlerine yönelik tutumların ne olduğuna ilişkin görüşler de merak konusudur. Bu konuda öğretmenlerin, derslerin işlenmesinde metinlerden yeterince verimli bir şekilde yararlanmadığı da bilinmektedir (Hebert, Bohaty, Nelson, J. R. ve Brown, 2016). Bu açıdan eğitim öğretim faaliyetlerinin gelecekte uygulayıcısı olacak olan öğretmen adaylarının bu bağlamdaki görüşlerini elde etmenin ve öğretmenlerin derslerini işlerken metinlerden nasıl daha verimli bir şekilde yararlanabileceğine dair öneriler ortaya koymanın önemli olduğu düşünülmektedir. Çünkü özellikle başta Türkçe dersi olmak üzere tüm derslerde metinlerden yararlanılmakta ve metinler eğitim öğretim faaliyetlerinin sürdürülmesinde oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle Türkçe derslerinde kullanılan metin türleri ve bunların kullanımına ilişkin derinlemesine araştırmalar yapılması gerekmektedir.

Gerçekleştirilen bu araştırma ile öğretmen adaylarının metinler ve metin türleri hakkındaki görüşlerinin elde edilmesi amaçlanmıştır. Böylece gelecekte eğitim öğretim faaliyetlerinin uygulayıcısı olacak olan öğretmen adaylarının metin türlerinin kullanımına yönelik görüşleri ortaya çıkarılmış olacaktır. Bu yolla bu araştırmanın hem derslerde metin kullanımının çeşitliliğini sağlaması açısından öğretmenlere hem de ders kitaplarında metinlerin mevcut durumdan farklı olarak nasıl bir yapıda hazırlanabileceği ile ilgili ders kitabı yazar komisyonlara yararlı olacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Sınıf öğretmeni adaylarının Türkçe derslerinde kullanılan metin türleri ve bunların kullanımına ilişkin görüşlerini ortaya koymayı amaçlayan bu araştırma nitel bir araştırmadır. Nitel araştırmalar bir problemi keşfetme/inceleme ve bir konuyla ilgili derinlemesine anlayış geliştirme amacıyla yürütülen araştırmalardır. Bu doğrultuda, araştırmanın amacı ve araştırma soruları katılımcıların deneyimlerini öğrenmek için kapsamlı bir şekilde ifade edilir (Creswell, 2012). Yapılan araştırmaların doğal ortama duyarlı, araştırmacının katılımcı rolüne, ek tamamlama ve düzeltmelere açık, bütünlükçü bir olgu kavrayışına ve tümevarıma dayalı bir yaklaşıma sahip, değişmez yasa kavramlarına karşı ve algıların ortaya konma çabası içerisinde olması o araştırmanın nitel araştırma özelliklerini taşıyor olduğunu göstermektedir (Uzuner, 1997; Mayring, 2011; Yıldırım ve Şimşek, 2011). Araştırmada desen olarak ise temel nitel araştırma deseni (Merriam, 2013) tercih edilmiştir. Merriam'a (2009) göre, temel nitel araştırma, araştırılan bir fenomen hakkında bireylerden elde edilen bilgilerin çözümlenmesi yoluyla, araştırılan fenomene dair detaylı bir görüş ortaya koyma işlemidir. Bu araştırmada da sınıf öğretmeni adaylarının, Türkçe derslerinde kullanılan metin türleri ve bunların kullanımına ilişkin gerçeği, sosyal dünyalarıyla etkileşimleri içerisine nasıl inşa ettikleri üzerine yoğunlaşmıştır.

Katılımcılar

Araştırmada katılımcıların belirlenmesinde, amaçlı örnekleme tekniklerinden biri olan ölçüt örnekleme tekniği kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme tekniğine göre daha önceden belirlenmiş ölçütleri sağlayan bireylerin araştırmaya dâhil edilmesi gerekmektedir (Christensen, Johnson ve Turner, 2015). Araştırmada ölçüt olarak Eğitim Fakültesinde öğrenim gören öğretmen adaylarının Öğretmenlik Uygulaması dersini almış ve bu ders kapsamında uygulama yaptıkları ilkokullarda Türkçe dersini işlemiş olmaları olarak belirlenmiştir. Böylece katılımcıların Türkçe dersinde işlenen metinler ve metin türleri hakkında deneyim yaşamış kişilerden seçilmesi sağlanmıştır. Bu bağlamda araştırmaya sınıf öğretmenliği dördüncü sınıfta öğrenim görmekte olan ve bu ölçütleri sağlayan 10 sınıf öğretmeni aday katılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının altı tanesi kız, dört tanesi ise erkek öğrencilerden oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler araştırmacının katılımcılara önceden belirlenmiş bir dizi açık uçlu sorular sorduğu nitel veri toplama tekniklerinden birisidir (Ayres, 2008). Bu teknikte görüşme öncesinde hazırlanan sorular her katılımcıya sistematik ve tutarlı bir şekilde sorulur. Fakat görüşmeciler daha derinlemesine inceleme yapabilmek için hazırladıkları soruların dışına çıkmakta ve ek sorular sormakta özgürdürler (Berg, 2000; Patton, 2001; Yıldırım ve Şimşek, 2011). Araştırmacılara bu esnekliği sağladığı için yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmacılar tarafından geliştirilen görüşme sorularının hazırlanması esnasında soruların kolaylıkla anlaşılması, çok boyutlu olmaması, yanıtlayıcı ve yönlendirici olmaması gibi ilkelere dikkat edilmiştir. Görüşme soruları hazırlandıktan sonra dört uzmanın görüşüne sunulmuş ve pilot çalışma yapılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşmeler araştırmacılar tarafından yürütülmüştür. Verilerin güvenilirliğini sağlamak için elde edilen ses kayıtları araştırmacı dışındaki başka iki uzman tarafından dinlenerek araştırmacının dökümleriyle karşılaştırılmıştır. Araştırmada elde edilen verilere göre temaların ve alt temaların oluşturulması sürecinde araştırmacılar bir araya gelerek uzlaşmaya varmışlardır. Araştırmanın güvenilirliği "Güvenirlilik = Görüş birliği / (Görüş birliği + Görüş Ayrılığı) x 100" formülü kullanılarak hesaplanmıştır (Miles ve Huberman, 1994). Araştırmacılar arasındaki güvenirlilik oranı %92 olarak bulunmuştur. Araştırma verilerinin çözümlenmesinde metindeki sözcüklerin, sözcüklerin oturduğu bağlamların ve ifadelerin kullandıkları taslak içerisinde ne demek istediğini anlamak ve dile getirilen söylemlerin altında yatan ilişkileri ortaya çıkarmak amacıyla içerik analizi yapılmıştır (Merriam, 1998; Kızıltepe, 2015). Bu noktada araştırmanın geçerlik ve güvenirliliğinin sağlanmasına yönelik, uzman incelemesi, katılımcı teyidi, amaçlı örnekleme tercihi, teyit incelemesi ve tutarlılık incelemesi işlemleri gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde sınıf öğretmeni adaylarının Türkçe derslerinde kullanılan metin türleri ve bunların kullanımına ilişkin görüşleri sunulmuştur. Elde edilen verilere göre öğretmen adaylarının 9 farklı tema altında görüş dile getirdiği görülmektedir. Bu temalar; “metin türleri tanımlamaları”, “öğretmen adaylarının kendi metin kimlikleri”, “kitaptaki metinlerin yeterlilikleri”, “öğrencilerin yaş düzeylerine göre metin türlerinin kullanılma durumları”, “metin-başarı ilişkisi”, “metinlerde teknoloji kullanımı”, “öğrencilerin metin türlerine yönelik tutumları”, “metinlerin kullanımına yönelik öneriler” ve “PISA metinleri ile ülkemizde ders kitaplarında kullanılan metinlerin karşılaştırılması” şeklindedir. Öğretmen adayları bu temalar altında toplam 187 söylem dile getirmişlerdir. Temalar ve alt temalar ile öğretmen adaylarının söylemlerinden örnekler aşağıda sunulmuştur. Etik kurallar gereği öğretmen adayları farklı kod isimler verilerek gösterilmiştir.

Yukarıdaki temalar verilmeden önce öğretmen adaylarının ilkökul düzeyinde kullanılan metin türlerini genel olarak bilgilendirici, hikâye edici, şiir ve diyalog metin olarak sınıflandırdığı görülmüştür. İlkokul düzeyinde kullanılan metin türleri bilgilendirici metinler, hikâye edici metinler ve şiirlerdir. Öğrenciler içerisinde diyalog geçen metinleri de ayrı bir metin türü olarak ele almışlardır (4 söylem). Fakat diyaloglar ayrı bir metin türü değil, diğer metin türleri içerisinde kullanılabilen yapılardır. Öğretmen adaylarının diyalogları metin türlerinden gösterdiğine dair ifadelerden örnekler aşağıda sunulmuştur;

Nisa: “Şimdi hocam ilkokulda Türkçe dersinde hikâyeler var masallar var daha sonra bilgilendirici metinler var başka diyalog tarzı işte tiyatro gibi ya da Karagöz, Hacivat gibi öyle metinler var, başka şiirler var bu şekilde böyle metinler var.”

Yaprak: “Hocam diyalog tarzında metinler var. İşte insanların konuştuğu hatta zaman zaman hayvanların konuşturulduğu.”

Sınıf öğretmeni adaylarının Türkçe derslerinde kullanılan metin türleri ve bunların kullanımına ilişkin görüşlerini aşağıda verilmiştir.

Tema 1- Metin Türleri Tanımlamaları: Öğretmen adayları “metin türleri tanımlamaları” teması altında 19 söylem dile getirmişlerdir. Bu tema altında üç farklı metin türü hakkında görüşler dile getirilmiştir. Öğretmen adayları bilgilendirici metinleri, bilgi verme amaçlı, objektif, yoruma kapalı ve kelime dağarcığını geliştirici şekilde tanımlamıştır (10 söylem). Hikâye edici metinler ise hayal dünyasını geliştirici, sübjektif ve kurgu kelimeleri ile ifade edilmiştir (6 söylem). Öğretmen adayları şiirleri ise duyguların belli bir kafiye düzeni içinde verilmesi olarak dile getirmişlerdir (3 söylem). Örneğin;

Hicran: “Öncelikle bir tane tanım yapıyor. Tanım yaparak başlıyor diye düşünüyorum. Sonra onu tarihsel boyutunu da ele alabilir, bilimsel boyutunu da ele alabilir. Yani öğrencilere bir şeyler katma amacının olduğunu düşünüyorum.” (bilgilendirici)

İbrahim: “Bilgilendirici metinlerde amaç zaten adı üzerinde bilgi vermek. İstatistik bilgiler oluyor. Veriler oluyor. Atıyorum bazı uzmanların görüşlerinin alındığı doğru-
dan anlatımlar yapılabiliyor, onların sözlerine yer verilebiliyor. Daha kesin, evrensel
bilgiler veriliyor. Sübjektif değil daha objektif bilgiler veriliyor. Bir tartışma *olacak bil-
giler yok.*” (*bilgilendirici*)

İbrahim: “Bir olay, kurmaca bir olay, genelde onun üstünden devam ediyor. Daha
olağanüstü durumlara da yer verilebiliyor, olağan *durumlara da yer verilebiliyor. Bil-
gilendirici metinde evrenselse burada daha çok yazarın görüşü, sübjektif, onun olay örgüsü.
Daha çok mekân, zaman onların olay örgüsünde devam eden metin.*” (*hikâye edici*)

Nisa: “Şiirlerde duygular var zaten bunlar da çocuğun ilgisini çekiyor yapısal özellik ola-
rak. *Duyguların kafiyeli bir şekilde aktarılması.*” (*şiiir*)

Tema 2- Öğretmen Adaylarının Kendi Metin Kimlikleri: Öğretmen adayları “öğret-
men adaylarının kendi metin kimlikleri” teması altında 8 söylem dile getirmişlerdir.
Bu tema altında öğretmen adayları bilgilendirici (3 söylem), hikâye edici (3) ve şiiir
(2) türlerinden kendilerine hangilerinin daha yakın olduğunu, hangi metin türü ile
daha yakın ilişki kurduklarını (yazma ve okuma) dile getirmişlerdir. Bu tema altında
öğretmen adaylarının kişisel yaklaşımları metin türü tercihlerine yansımıştır. Örneğin;

Hicran: “Ben bilgilendirici metinleri yazarken daha çok zevk alıyorum. Çünkü daha aka-
demik çalışma olduğu için daha çok hoşuma gidiyor. Bir şeyleri araştırmayı yazmayı daha çok
sevdiğim için ama yani lisede hikâye de yazmışlığım şiiir yazmışlığım vardı.” (*bilgilendirici*)

Nisa: “Bilimselden çok fazla keyif almıyorum açıkçası. Sıkıyor, bir kurgu yok ya içlerinde
herhalde ondan sıkıyor. Hikâye edici metin daha iyi” (*hikâye edici*)

Mehmet: “Şiirde de genelde kulağa hoş kafiyesine anlamdan ziyade kafiyeye dikkat ederim
yani kulağıma hoş gelmesine ondan sonra kulağıma hoş geldikten sonra anlam arıyorum içinde.
Benim için böyle daha etkili oluyor.” (*Şiiir*)

Tema 3- Kitaptaki Metinlerin Yeterlilikleri: Öğretmen adayları “kitaptaki metin-
lerin yeterliliği” teması altında 25 söylem dile getirmişlerdir. Öğretmen adaylarının
görüşleri incelendiğinde kitaptaki metinlerin yeterliliklerini görsel yeterlilik (2 söy-
lem), içeriksel yeterlilik (14 söylem) ve metin türlerine göre yeterlilik (8 söylem) olmak
üzere 3 alt tema altında biçimlendirdikleri görülmüştür. Öğretmen adayları metinlerin
görselliği üzerine iki söylem dile getirmişlerdir. Bu söylemlerden bir tanesi görsellerin
yetersiz olduğuna diğeri ise kendi öğrenciliği dönemindeki metinlere kıyasla yeter-
li olduğu şeklindedir. İçeriksel yeterlilik kısmında ise öğretmen adayları metinlerin
içerik olarak öğrencilerin ilgisini çekmediği (5 söylem) ve merak uyandırıcı olmadığı
(1 söylem), metinlerin öğrencilerin düzeyine uygun olmadığı (3 söylem), metinlerde-
ki gerçek dışı unsurların çok olduğu ve öğretmen adaylarının bu yapıları öğrencilere
açıklamakta zorlandıkları (2 söylem), metinlerin uzun olduğu (1 söylem) ve içerikle-
rinin yetersiz olduğu ifade edilmiştir. Metin türlerine göre öğretmen adaylarının gö-

rüşleri incelendiğinde bilgilendirici metinlerin gerçek yaşamdan çok kopuk olduğu sebebiyle (4 söylem), hikâye edici metinlerin bir kısmında içerik olarak öğrencilere öğretilmemesi gereken bilgiler olduğu gerekçesiyle (2 söylem), şiirlerin ise vermek istenen mesajları iletmekten uzak olduğu gerekçesiyle yeterli olmadığı belirtilmiştir. Örneğin;

Dilara: "Hocam çok alakasızdı, şu anda şiir olsa da göstersem ve yanında görsellerde vardı. Görsellerle bağdaştırmaya çalışıyordum, görsellerinde yetersiz kaldığımı düşünüyorum bu konuda." (Görsel yeterlilik)

Nisa: "Konu da olabilir yani benim bile ilgimi çekmiyor. Derslerde Türkçe dersinde bile kopup gidiyorum başka yerlere yani çocukların anlaması da ilgilerini de çekmiyor ya." (İçeriksel yeterlilik-metinlerin öğrencilerin ilgisini çekmemesi)

Nisa: "Keşke sağlasaydı ama ben düşünmüyorum sağladığımı. Yani düzeylerine uygun değil artık nasıl diyeyim. Yok ya faydalı değil bence." (İçeriksel yeterlilik-metinlerin düzeyine uygun olmaması)

Dilara: "Yani bir metinle karşılaşmıştım. Uzunlu çocuk. Geçen staj dönemimdeydi. Uzun çocuk isimli bir metin vardı. Hani çocuklara bu metni okuyoruz ama uzunlu bir çocuk olmadığını nasıl anlatabiliriz? Çok gerçek dışı unsurlar vardı metinde." (İçeriksel yeterlilik- gerçek dışı unsurlar)

Yaprak: "Aynen öyle. Bence okul hayattan kopuk olmamalı. Bu anlamda yeterli mi diye sorarsanız çok fazla yeterli değil ama içinde bunlar var bilgilendirici metinlerin içerisinde." (Metin türlerine göre yeterlilik- bilgilendirici metin)

Yaprak: "Çok fazla zor olduğunu düşünmüyorum ama biraz da şey olabilir. Özellikle düşündüğümde hikâyeci metinler içerisinde böyle çok nasıl desem çok doğru şeylerin olduğunu düşünmüyorum. Hani çocukların hayal gücünü artırıcıdır veya düşündürür falan ama doğru kelimeler geçmiyor veya bir savaş kesmek asmak vesaire bu tür şeylerle karşılaşınca açıklası çok doğru da gelmiyor. Bunlar da evet çocuğun çok daha dikkatini çeken metinler. Hatta daha çok dikkate alarak dinliyorlar. Ama dediğim gibi kelime grupları kullanılan şeyler uygun değil." (Metin türlerine göre yeterlilik- hikâye edici metin)

Dilara: "Çalışmakla ilgili bir şiirdi ama gördüğüm kadarıyla vermek istediği kavramı verememişti kitapta. Ben bile tam olarak o kavramı alamıyorken çocukların nasıl alabildiklerini düşünüyordum." (Metin türlerine göre yeterlilik- şiir)

Tema 4- Öğrencilerin Yaş Düzeylerine Göre Metin Türlerinin Kullanılma Durumları: Öğretmen adayları "öğrencilerin yaş düzeylerine göre metin türlerini kullanabilme durumları" teması altında 8 söylem dile getirmişlerdir. Bu söylemler genel olarak ilköğretim düzeyindeki öğrenciler için hikâye edici metinlerin daha yoğun olması gerektiği yönündedir (6 söylem). Öğretmen adayları özellikle birinci ve ikinci sınıfta hikâye edici metinlerin daha fazla, bilgilendirici metinlerin ise daha az kullanılması gerektiğini ifade etmiştir. Fakat sınıf düzeyi büyüdükçe bilgilendirici metinlerin oranının artması

gerektiği de belirtilmiştir. Bir diğer önemli nokta olarak hikâye edici metinlerin gerçek yaşamdan kopuk olmaması gerektiği üzerindeki fikir birliğidir (6 söylem). Bilgilendirici metinlerin de hikâye edici metinler kadar öğrencilerin yaş düzeylerine uygun olduğunun ifade edildiği bir söylem de bulunmaktadır. Öğretmen adaylarının “öğrencilerin yaz düzeylerine göre metin türlerini kullanabilme durumları” teması altında ifade ettiği söylemler aşağıda gösterilmiştir;

Yaprak: “Yani İlkokulu 3 ve 4. sınıfları olabilir 1 ve 2’de açıkçası öğretmen kendisi bunu anlatabilir onlar anlayabilir evet ama metin olarak pek gerek olmayabilir hocam (bilgilendirici). Ama hikâye edici hep olmalı. (Hikâye edici metinler yoğun olmalı)”

Nisa: “Şey zaten hani yaş ilerledikçe bilimsel metinler artıyor. Hikâye edici metinler ilk başta daha ağırlıklıyken sonra artıyor bilimsel metin. Yani öyle. İlk başta hayal güçleri daha güçlü. Hikâye edici metinler onların daha ilgisini çekiyor. Şiir de öyle şiir de seviyorlar bence bilimsel zaten çok ilgilerini çok çekmiyor. (Hikâye edici metinler yoğun olmalı-yaş ilerledikçe bilgilendirici metinler olmalı)”

Hicran: “Büyüme döneminde oldukları için ve bilgi edinmeleri gerektiği için bence bilgilendirici metinler daha uygun bence. Ama tabi ki şiir ve hikâyenin edebi yönden ağırlıklı oldukları için onlara da ihtiyacın olduğunu düşünüyorum.” (Bilgilendirici metinler ve diğer türler eşit yoğunlukta olmalı)”

Tema 5- Metin Başarı İlişkisi: Öğretmen adayları “metin başarı ilişkisi” teması altında 7 söylem dile getirmişlerdir. Öğretmen adayları genel olarak öğrencilerin hem Türkçe hem de diğer derslerdeki başarılarının işlenen metinler ile yüksek derecede ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir (5 söylem). Bu konuda öne çıkan diğer bir söylem ise yine ders kitaplarındaki metinler ile öğrencilerin akademik başarıları arasında yüksek bir ilişki olduğu yönündedir. Fakat bu ilişki ders kitaplarındaki metinlerin niteliğinin düşük olmasından dolayı olumsuz olarak ifade edilmiştir (2 söylem). Öğretmen adaylarının “metin başarı ilişkisi” teması altında dile getirdiği söylemlerden örnekler aşağıdadır:

İbrahim: “Sadece Türkçe için de değil bu, örneğin matematikte okuduğunu anlama sorularını yine Türkçe ’ye başvuruyor çocuklar yani sadece Türkçe olarak değil, Sosyal Bilgiler, Hayat Bilgisi bu böyle gidiyor, diğer derslerini etkiliyor. Hepsini etkilediğini düşünüyorum.”

Dilara: “Hocam metinler ile çok çok ilişkili çocukların başarıları. Mesela vermek istediğimiz mesajı zaten metinlerle veriyoruz bu çocukların anlaması bu şekilde çok kolaylaşıyor. Bir metin veriyorum mesela ama anlatmak istediğim şey metinde olmayınca çocuğa o kavramı ben ne şekilde dile getirmesi sağlayabilirim ki? Başarıyla çok çok orantılı.”

Nisa: “Keşke sağlasaydı ama ben düşünmüyorum sağladığını. Yani düzeylerine uygun değil artık nasıl diyeyim. Yok ya faydalı değil bence. Yani metinler iyi olmadığı için başarıyı olumsuz etkiler hatta.”

Tema 6- Metinlerde Teknoloji Kullanımı: Öğretmen adayları metinlerde teknoloji kullanımı teması altında 12 söylem dile getirmişlerdir. Bu söylemlerin on tanesi metinler işlenirken teknolojik destek almanın (metnin bilgisayar üzerinden okunması, ses efektleri verilmesi, bilgisayardan metin ile ilgili görsellerin verilmesi gibi) yararlı olacağı şeklindedir. Bununla beraber öğrencilerin zaten yeterince teknoloji ile vakit geçirdiğini ve metinlerin kitaptan (teknolojik destek olmaksızın) işlenmesinin daha yararlı olacağına yönelik söylemler de ortaya konulmuştur (2 söylem). Metinlerde teknoloji kullanımına ilişkin söylemlerden örnekler aşağıda gösterilmiştir:

Yaprak: “Telefonu diyelim şöyle masaya koyuyorum, öğretmenim şu marka mı bu benim babamda da var annemde de var. Uzak tutmam mümkün değil, araya bir duvar koymak yerine Hani onu şimdi nasıl desem daha yapıcı olmak daha iyi öncelikle. Ondan kullanılmalı diye düşünüyorum.”

Nisa: “Şey geldi aklıma. Dijital öykü atölyesinde de masalları biz görselleştirmiştik ve arka tonda biz masalı seslendirmiştik. Onlar da çok güzel olabilir. Onlar kullanılabilir derste. Öğrenciler sever mutlaka.”

İbrahim: “Bunun bir faydası bence kitapların önümüze gelip çocuğun dokunması onu hissetmesinin ben daha fazla yararı olacağını düşünüyorum. Ben diğer türlü biraz havada kalır gibi geliyor, çocukların yaş grubu dikkate alındığında.”

Tema 7- Öğrencilerin Metin Türlerine Yönelik Tutumları: Öğretmen adayları “öğrencilerin metin türlerine yönelik tutumları” teması altında 20 söylem dile getirmişlerdir. Bu söylemlerin tamamı bilgilendirici ve hikâye edici metinler üzerinde yoğunlaşmıştır. Öğretmen adaylarının hiçbiri öğrencilerin şiire yönelik tutumlarına dair bir söylem dile getirmemiştir. Dile getirilen 20 söylemde ise bilgilendirici metinlerin öğrencilerin anlamasını zorlaştırdığından sevilmediği, hikâye edici metinlerin ise öğrencilerin hayal güçlerine hitap ederek onlar için daha eğlenceli olduğundan dolayı sevildiği şeklindedir. Örneğin:

Hicran: “Öğrencilerin anlaması açısından daha zor olduğunu düşünüyorum (Bilgilendirici metin). Çünkü öğrenciler bunlara alışkın olmadıkları için hikâyeye yöneliyorlar.”

Nisa: “Bilgilendirici daha zor tabii ki. Bilmediği bir konuda olabilir. Hikâye ediciden daha farklı, hikâye edici çocuğu alıp başka yere götürebilir herkes aynı anlayacak değil ama bilimsel metinde daha direkt bilgi olduğu için herkesin aynı düşünmesini istiyor bu metinlerde.”

Mehmet: “İçine girebiliyorlar konunun. Onları kendilerinde yaşayabiliyorlar. Kendi zihinlerinde yer edinebiliyorlar. (Hikâye edici metin)

Tema 8- Metinlerin Kullanımına Yönelik Öneriler: Öğretmen adayları “metinlerin kullanımına yönelik öneriler” teması altında 55 söylem dile getirmişlerdir. Bu söylemlerin büyük çoğunluğu tüm metin türleri için geçerliken (45 söylem), bir kısmı ise özel olarak bazı metin türleri için ifade edilmiştir. En çok dile getirilen öneriler ise metinlerin drama ile işlenmesi (6 söylem), metinlerin etkili görsellerle desteklenmesi (5

söylem) ve metinler işlenirken ses tonunun etkili kullanılması (3 söylem) olarak dikkat çekmektedir. Bunlar dışında farklı kaynaklarla destekleme, her öğrenciyi sürece katma, hayatla bağlantı kurdurma gibi öneriler sunulmuştur. En dikkat çeken söylemler ise bu aşamada öğretmenin etkin olmasının önemine yönelik ifade edilen söylemlerdir (6 söylem). Öğretmen adaylarının metinlerin kullanımına yönelik söylemlerinden örnekler aşağıda gösterilmiştir:

İbrahim: “Türkçe metinlerin dramatizasyon yöntemiyle kullanılması. Mesela karakterler var, diyelim metinde, o karakterlerin öğrenciyi rol oynama da olabilir, öğrenciyi görev dağılımını verelim. Rol kartları veya doğaçlama da olabilir, bu şekilde çocuklar metini daha çok benimseyebilirler.” (**drama**)

Yaprak: “Drama tarzında olabilir, çocuklar mesela bir bilgi verecek mesela diyelim ki Atatürk oldum. Atatürk kimliğimi dikkate alarak veya bunu birkaç arkadaşıyla dramatize ederek önce kendisi anlatır çıkar. Ondan sonra bir olayı canlandırabilir Hani Hem çocuklar eğlenir hem de anlarlar bu şekilde düşünüyorum.” (**drama**)

İbrahim: “Öncelikle bence metinlerin görsellerinin burada daha çok ön plana çıkarılması gerekir. Metnin başlığını okuduk. Mesela “Günebakanlar” diyelim metin var. Onda, ayçiçeği resmi vardı diyelim. Önce o resimden birkaç tane resim oluyor tabii hikâyede. O resimlerden çocukların bir yorum yapması istenebilir. “Siz resimlerden hareketle nasıl bir metin olduğunu tahmin edebilir misin?” (**görsel**)

Dilara: “Öğretmen ilk önce okurken ses tonuna dikkat etmeli. Yani belli yerlerde sesin yükseltirken belli yerlerde alçaltmalıdır. Ben bunu stajda deniyorum hocam birden sesimi kısınca bütün çocuklar odaklanıyor “öğretmenimiz şimdi ne diyecek şimdi arkasından ne geliyor” gibi. Ses tonu çok çok önemli.” (**ses tonu**)

Hicran: “Metinler daha fazla kaynaktan da alınabilir tek düze de işlenmeyebilir. Farklı bilgiler o konuda öğrencilerin hoşuna gider.” (**farklı kaynak**)

Nisa: “Bence bu öğretmene bağlı. Bazen bilgilendirici metin oluyor ama öğretmen öyle bir anlatıyor ki akıllı tahtadan bir video açıyor ya da çocuklarla konuşuyor. Mesela “Buz Pateni” diye bir metin vardı, bilimsel bir metindi ama çocuklarla konuştu buz pateni yapan var mı aranızda diye çocuklardan da bir şeyler geldi. Daha ilgilerini çekti, okumaya başladılar.” (**öğretmen aktif olmalı**)

Tema 9- PISA’daki Metinler İle Ülkemizde Ders Kitaplarında Kullanılan Metinlerin Karşılaştırılması: Öğretmen adayları “PISA metinleri ile ülkemizde ders kitaplarında kullanılan metinlerin karşılaştırılması” teması altında 14 söylem dile getirmişlerdir. Bu söylemlerin tamamı ülkemizdeki ders kitaplarında bulunan metinlerin yapısal olarak PISA sınavındaki metinlerden farklı olduğu şeklindedir. Ayrıca PISA sınavlarındaki başarısızlığımızın sebepleri olarak da metin türlerindeki farklılıklardan dolayı Türk öğrencilerin PISA metinlerine yabancı kalmaları gösterilmiştir. Öğretmen

adaylarının PISA kitaplarındaki metinler ile Türkiye’de ders kitaplarında olan metinleri karşılaştırdıkları söylemlerden örnekler aşağıda gösterilmiştir;

Dilara: “Hocam bariz farklılıkları var. Çünkü bu şekilde yeterli bir seviyeye gelebileceğimizi düşünmüyorum hani metinleri incelediğim kadarıyla. Mesela bilgilendirici metinlerden biraz söz ettik ya sadece o salt bilgi verilince çocuklar zevk almıyor yani okuduklarını dahi anlamıyorlar ama dediğim gibi mesela PISA örneklerinden şey var tablo ve yazı olarak var karma metin türü. Bu vardı hocam mesela eğer bu şekilde verirsek ben kitaplarda buna denk geldiğimi düşünmüyorum. Bu şekilde verirsek eğer evet o başarı düzeyini elde edebiliriz yani erişebiliriz diye düşünüyorum.”

İbrahim: “Bayağı bir fark var aralarında, çünkü bizim metinlerimiz daha çok sanatsal olduğu için PISA’dakiler daha çok bir makaleden bir bilimsel bir dergiden alınmış gibi direkt evrensel bilgileri veriyor. Biz çocuklarımıza, genelde sanatsal kurmaca daha çok onların coşku heyecan verici metinler işlediğimiz için çocuklarımızın bu tarz metinleri hatta çocuklarımızdan ziyade biz büyüklerin bile bu tarz metinleri anlamaları gerçekten zor. Bunun için yapmamız gereken ders kitaplarımızda hep bir yönden değil, hep sanatsal, şiirsel değil, bilgilendirici metinlerimiz var. Bunların sayısını biraz daha arttıralım.”

Mehmet: “PISA için bizim metinler uygun değil. O başarıyı bizim metinlerle sağlayamayız. Bizim metinler dediğim gibi daha çok hikayeciliğe yönelik ama PISA metinleri bilimsel. Bizim çocuklar o ilkokullarda görmedikleri için orda sınavda karşısına çıkınca direkt men sıkılıyorlar.”

Nisa: “İçerik olarak da çocuklar burada daha aktif sanki aktif olarak düşünüyorlar, değerlendiriyorlar. Neden-sonuç daha fazla bunlarda.”

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Sonuç olarak bu çalışmada öğretmen adaylarının Türkçe derslerinde kullanılan metin türleri ve bunların kullanımına ilişkin görüşlerinin 9 farklı tema altında toplandığı tespit edilmiştir. Bu temalar; “metin türleri tanımlamaları”, “öğretmen adaylarının kendi metin kimlikleri”, “kitaptaki metinlerin yeterlilikleri”, “öğrencilerin yaş düzeylerine göre metin türlerini kullanabilme durumları”, “metin-başarı ilişkisi”, “metinlerde teknoloji kullanımı”, “öğrencilerin metin türlerine yönelik tutumları”, “metinlerin kullanımına yönelik öneriler” ve “PISA’daki metinler ile ülkemizde ders kitaplarında kullanılan metinlerin karşılaştırılması” şeklindedir.

Metinler öğrenim sürecinde ele alınan temel materyal olmaları nedeniyle Türkçe derslerinde başarıya giden yolun anahtarı niteliğinde görülmelidir. Bu çerçevede metinlerin gereğinden fazla uzun olmaması, yaş düzeyine uygun olması, görsel açıdan nitelikli bir donanuma sahip olması, ahlaki değerlere ve insan haklarına aykırı içeriğe sahip olmaması gerekmektedir. Diker Coşkun (2013) Türkçe ders kitaplarında yer alan metinleri PISA okuma ölçütleri açısından incelediği çalışmasında benzer sonuçlara ulaşarak Türkçe ders kitaplarının metin türleri açısından yetersiz olduğunu ifade et-

miştir. Epçaçan ve Okçu (2010) 400 sınıf öğretmeniyle birlikte gerçekleştirmiş olduğu araştırmada araştırmaya katılan öğretmenlerin %50'sinin Türkçe ders kitaplarını yetersiz olarak gördüklerini tespit etmiştir. Aynı şekilde Solak ve Yaylı (2009) da metin türlerinin ders kitaplarına dengeli bir şekilde dağıtılmadığını ifade etmiş ve önemli türlere ders kitaplarında yer verilmediğini belirtmiştir. Şahin (2008) ise birinci sınıf Türkçe ders kitaplarına yönelik öğretmen görüşlerini değerlendirdiği araştırmasında kitapların teknik, tasarım ve düzenleme özellikleri açısından öğretmenler tarafından yetersiz bulunduğunu tespit etmiştir. Benzer çalışmalarla birlikte bu araştırmadan elde edilen veriler de sınıf öğretmeni adaylarının ders kitaplarında yer alan metinlerin görsel, içeriksel ve metin türlerine göre yetersiz olduğunu düşündükleri sonucunu ortaya koymuştur. Bu yönüyle elde edilen sonuçların alan yazınla örtüştüğü söylenebilir.

Sınıf içerisinde uygulanması planlanan okuma-yazma etkinliklerinin hedeflenen kazanımlar doğrultusunda gerçekleştirilmesi konusunda önem taşıyan değişkenlerden birisi de metin türleridir. Özellikle öğretmenin hangi metin türüyle daha yakın ilişki içerisinde olduğu ve bu metin türlerine yönelik algıları öğrencilerin metinlerle etkileşimini etkileyecek derecede öneme sahiptir. Tavşanlı ve Kaldırım (2017) eğitim fakültesinin Türkçe, sınıf, matematik, fen bilgisi, sosyal bilgiler ve okul öncesi öğretmenliği bölümlerinde öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarının okuma alışkanlıkları ve eğilimlerini inceledikleri araştırmada öğretmen adaylarının ağırlıklı olarak hikâye edici metinleri okuduklarını tespit etmişlerdir. Bu araştırmadan elde edilen veriler de sınıf öğretmeni adaylarının ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerin anlaşılmasının daha kolay olduğunu ifade ettiklerini ve hikâye edici metinleri daha çok tercih ettiklerini göstermektedir.

Öğrenim sürecinin temelini oluşturmaları bakımından metinlerin, yalnızca Türkçe derslerinde değil aynı zamanda matematik, fen bilgisi, sosyal bilgiler gibi diğer derslerdeki akademik başarıyla da yüksek derecede ilişkili olduğu söylenebilir. Ceran ve Deniz (2015) TEOG sınavı sorularının okuma becerisiyle çözülebilmek düzeyini inceledikleri araştırmalarında Matematik dersi dışında kalan derslere ait soruların cevaplanmasında okuma kazanımlarının etkili olduğunu, soruların çoğunun derse ait bilgiye ve kazanımlara ihtiyaç duyulmadan sadece okuduğunu anlama ve söz varlığı ile çözülebildiğini tespit etmişlerdir. Bayat, Şekercioğlu ve Bakır (2014) okuduğunu anlama ile fen başarısı arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmada okuduğunu anlamının fen başarısındaki varyansın %14'ünü açıkladığını belirlemişlerdir. Erdem (2016) de benzer bir araştırmada matematiksel muhakeme ile okuduğunu anlama arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Bu araştırmada da öğretmen adaylarının, metinlerin anlaşılmasının akademik başarıyla önemli derecede ve pozitif yönde ilişkili olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Bu yönüyle elde edilen sonuçların alan yazınla örtüştüğü söylenebilir.

Metinlerin niteliği kadar önemli olan diğer bir husus ise metinlerin sınıf ortamında ne şekilde kullanıldığıdır. Derslerde kullanılan metinler ne kadar nitelikli olursa olsun,

bu metinlerin, eğitim öğretim sürecinde uygun bir şekilde kullanılmaması hedeflenen kazanımlara ulaşılmasını olumsuz yönde etkiler. Öğretmen adaylarının metinlerin kullanımına yönelik görüşleri incelendiğinde metinlerin etkili görsellerle desteklenmesi, metinler işlenirken ses tonunun etkili kullanılması, metnin farklı kaynaklarla desteklenmesi, her öğrencinin sürece dâhil edilmesi, metin içerikleriyle gerçek hayat arasında bağlantı kurulması ve öğretmenin rehber rolünde olarak etkin olması gerektiğini ifade ettikleri görülmektedir. Alan yazında yer alan diğer bir çalışmada (Göçer, 2014) da metin işleme sürecinde öğretmen rehberliği ve yönlendirmesinin büyük önem taşıdığı ifade edilmiştir. Göçer'in (2014) yapmış olduğu çalışma bu araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir.

Öğretmen adaylarının görüşlerini dile getirdikleri konulardan birisi de Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programında (PISA) yer alan metinler ile ülkemizde okutulmakta olan ders kitaplarında yer alan metinler arasındaki farktır. Öğretmen adaylarının ilkokuldan yükseköğrenim düzeyine kadar eğitim sisteminin içerisinde yer alan bir bireyin karşılaştığı metinler ile PISA ve TIMMS gibi uluslararası düzeyde gerçekleştirilen değerlendirme sınavlarında yer alan metinlerin birbirinden çok farklı olduğunu bu nedenle Türk eğitim sistemi içerisinde yer alan öğrencilerin bu tür sınavlarda basit anlama seviyesinde kaldıklarını ifade ettikleri belirlenmiştir. Diker Coşkun (2013) Türkçe ders kitaplarını PISA sınavı okuma ölçütleri açısından incelediği çalışmada ders kitaplarının üst düzey düşünme gerektiren okuma becerilerini geliştirmede yetersiz olduğunu, okuma amacına ve okuma şekillerine göre metin türlerinin ders kitaplarında yeterli sayıda bulunmadığını tespit etmiştir. İnce ve Gözütok (2017) da benzer bir çalışmada ders kitaplarında listeler, tablolar, grafikler, şemalar, ders programları, kataloglar, endeksler ve formlardan oluşan süreksiz metinlerin yer almadığını, ders kitaplarında çoğunlukla öyküleme (hikâye) türü metinlere yer verildiğini ve PISA değerlendirmesine yer alan tartışma ve yönerge türlerindeki metinlerin ders kitaplarında bulunmadığını belirlemiştir. Söz konusu araştırmaların bulguları dikkate alındığında bu çalışmada elde edilen sonuçların alan yazınla örtüştüğü ifade edilebilir.

Araştırma sonuçları dikkate alındığında öğretmenlere, eğitim programı düzenleyicilere ve eğitim araştırmacılarına metin türlerinin kullanımı ve seçimi konusunda şu önerilerde bulunulabilir;

- Ders kitaplarının hazırlanması esnasında metin seçiminin dengeli bir şekilde yapılması gerekmektedir. Öğrenciler sınıf ortamının dışında, günlük hayatlarında süreksiz ve karma metinlerle daha çok karşılaşmaktadırlar. Bu nedenle bilgilendirici, hikâye edici ve şiir metinlerinin yanında listeler, tablolar, grafikler, şemalar, ders programları, kataloglar, endeksler ve formlardan oluşan süreksiz metinlerin de ders kitaplarında yer alması artık bir zorunluluk hâlini almıştır.
- Araştırmada ders kitaplarında yer alan metinlerin içerik ve nitelik açısından eksik olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu çerçevede ders kitaplarında yer alacak me-

tinlerin gereğinden fazla uzun olmaması, yaş düzeyine uygun olması, görsel açıdan nitelikli bir donanımına sahip olması, ahlaki değerlere ve insan haklarına aykırı içeriğe sahip olmaması gerektiği söylenebilir.

- Metinler yalnızca Türkçe derslerinde değil matematik fen bilgisi ve sosyal bilgiler gibi diğer tüm derslerde de akademik başarının anahtarı niteliğindedir. Bu nedenle metinlere yönelik anlama ve metinler aracılığıyla anlatma çalışmalarının her ders kapsamında gerçekleştirilmesi ve gerekli durumlarda Türkçe ve sınıf öğretmenlerinden yardım alınması gerektiği ifade edilebilir.

- Metin işleme sürecinde öğretmenlerin ses tonunu etkili kullanması, metni farklı kaynaklarla desteklenmesi, her öğrenciyi sürece dâhil etmesi, metin içerikleriyle gerçek hayat arasında bağlantı kurması ve rehber rolünde olması öğrencilerin metni anlaması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle Türkçe ve sınıf öğretmenlerinin metin işleme süreci öncesinde derse hazırlanmaları, metinden hareketle oluşturacakları veya temin edecekleri materyallerle süreci desteklemeleri önerilebilir. Ayrıca çeşitli proje destekleriyle öğretmenlerin bu konuda bilgilendirilmesi tavsiye edilebilir.

KAYNAKÇA

- Ayres, L. (2008). Semi structured interview. L. Given içinde, *The Sage encyclopedia of qualitative research methods* (s. 810-811). California: Sage.
- Bayat, N., Şekercioğlu, G., & Bakır, S. (2014). Okuduğunu anlama ve fen başarısı arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 39, 457-466.
- Berg, B. L. (2000). *Qualitative research methods for the social sciences*. Needham Heights: Allyn and Bacon.
- Cain, K., Oakhill, J., & Bryant, P. (2004). Children's reading comprehension ability: Concurrent prediction by working memory, verbal ability, and component skills. *Journal of Educational Psychology*, 96(1), 31-41.
- Ceran, D., & Deniz, K. (2015). TEOG Sınavı Sorularının Okuma Becerisiyle Çözülebilme Düzeyi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(2), 92-109.
- Creswell, J. W. (2012). *Educational research*. Boston: Pearson.
- Diker Coşkun, Y. (2013). Türkçe ders kitaplarının pısa sınavı okuma ölçütleri açısından incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(26), 22-43.
- Dymock, S., & Nicholson, T. (2010). "High 5!" Strategies to enhance comprehension of expository text. *Reading Teacher*, 64(3), 166-178.
- Epçaçan, C., & Okçu, V. (2010). İlköğretim Türkçe ders kitaplarının öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi. *Milli Eğitim*(187), 39-51.

- Göçer, A. (2014). Öğretmen rolleri, öğrenci etkililiği ve eğitim kazanımları bakımından türkçe dersi metin işleme süreci. *Milli Eğitim*(204), 167-198.
- Günay, V. (2013). *Metin bilgisi* (4 b.). İstanbul: Papatya.
- Güneş, F. (2013). Türkçe öğretiminde metin seçimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(1), 1-12.
- Güneşli, A. (2003). *Metin türlerine göre okuduğunu anlama becerisinin sımanması*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Hall, K. M., Sabey, B. L., & McClellan, M. (2005). Expository text comprehension: Helping primary-grade teachers use expository texts to full advantage. *Reading Psychology*, 26(3), 211-234.
- Hebert, M., Bohaty, J. J., Nelson, J. R., & Brown, J. A. (2016). The effects of text structure instruction on informational text comprehension: A meta-analysis. *Journal of Educational Psychology*, 108, 609 – 629.
- Jiang, X., & Grabe, W. (2007). Graphic organizers in reading instruction: Research findings and issues. *Reading in a Foreign Language*, 19(1), 34-55.
- Karakuş, N. (2014). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin dil ve anlatım yönünden incelenmesi. *Journal of History School*, 7(18), 567-593.
- Kızıltepe, Z. (2015). İçerik Analizi. Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımlar. (Ed: Fatma Nevra Seggie ve Yasemin Bayyurt). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kolaç, E. (2003). İlköğretim dördüncü sınıf Türkçe ders kitaplarının öğretmen görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi . *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 105-137.
- Mayring, P. (2011). *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş*. Ankara: BilgeSu.
- MEB. (2006). İlköğretim Türkçe dersi (6-8. sınıflar) öğretim programı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Merriam, S. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Merriam, S. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber*. (S. Turan, Çev.) Ankara: Nobel.
- Miles, M., & Huberman, A. (1994). *Qualitative data analysis*. London: Sage.
- Özdemir, E. (1983). *Okuma sanatı: Nasıl okumalı, neler okumalı*. İstanbul: Varlık.
- Patton, M. Q. (2001). *Qualitative research and evaluation methods*. California: Sage.
- Robinsonq, D. H., & Kiewra, K. A. (1995). Visual argument: Graphic organizers are superior to outlines İn improving learning from text. *Journal of Educational Psychology*, 87(3), 455-467.
- Simmons, D., & Kameenui, E. (1998). *What reading research tells us about children with diverse learning needs: Bases and basics*. New York: Lawrence Erlbaum Associates.
- Snyder, A. E. (2012). *The effects of graphic organizers and content familiarity on second graders' comprehension of cause/effect text*. Yayımlanmamış Doktora Tezi: Columbia University.

Sınıf Öğretmeni Adaylarının Metin Türlerine ve Metinlerin Türkçe Derslerinde Kullanımı...

- Solak, M., & Yaylı, D. (2009). İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarının türler açısından incelenmesi. 2(9), 444-453.
- Şahin, A. (2008). İlköğretim birinci sınıf Türkçe ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabının öğretmen görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(3), 133-146.
- Tavşanlı, Ö. F., & Kaldırım, A. (2017). Examining the reading habits, interests, tendencies of the students studying at the faculty of education and analyzing the underlying reason behind their preferences. *European Journal of Educational Research*, 6(2), 145-156.
- Tok, M., & Tüzel, S. (2013). Türkçe öğretiminde metin antolojisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(2), 88-96.
- Topmkins, G. (2008). *Teaching writing*. New Jersey: Pearson.
- Uzuner, Y. (1997). Niteliksel Araştırma Yöntemlerinin Özellikleri. IV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi. Eskişehir.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.